KLASIČNA KNJIŽEVNOST

- lat. classicus – uzoran
- razdoblje od 8. st. prije Krista do 5. st. poslije Krista
- naziva se i antička književnost (antička – stara)
- dijeli se na: 1.) staru grčku književnost
  2.) staru rimsku književnost

1.) grčka književnost
- razdoblje klasične knjiž. započinje Homerovim epopejama: *Ilijadom i Odisejom*
- u 5. st. pr. Krista razvila se tragedija iz obreda posvećenih bogu Dionizu
- najveći grč. tragičari su: Eshil (*Okovani Prometej*)
  Sofoklo (*Antigona, Kralj Edip*)
  Euripid (*Elektra*)
- najznačajniji pjesnici: Aklej, Sapfa, Pindar

*značaj grč. književnosti: razvoj sva 3 književna roda: lirskog, epskog i dramskog

2.) rimska književnost
- nastavak na staru grč. književnost – do savršenstva dovedena komedija
- Plaut – najznačajniji rim. komediograf (komedija *Škrtac* – uzor mnogim piscima)
- posebno je zastupljeno pjesništvo
- najznačajniji pjesnici: Vergilije, Katul, Horacije, Ovidije

*značaj rim. književnosti: nisu stvorene nove književne vrste, nego su do savršenstva dovedene postojeće knjiž. vrste

---

EUROPSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- razdoblje između antičke i renesansne književnosti
- trajanje: od 5. do 15.st. (od propasti Zap.Rim.Carstva do otkrića Novog Svijeta – Amerike)
- pisani su uglavnom tekstovi koji su vezani za Crkvu – religiozna tematika (sve je bilo u duhu kršćanstva)
- književna djela morala su biti didaktička – poučna
- podjednako su zastupljena sva tri knjiž. roda:
  1.) LIRIKA – dijeli se na crkvenu i svjetovnu
  - velik utjecaj na razvoj lirike imali su trubaduri – putujući pjesnici, pisali su ljubavne pjesme koje su se izvodile uz glazbenu pratnju (trubadurska lirika – nastala u Provansi, u južnoj Francuskoj u 11.st.)

  2.) EPIKA – uz liturgijske tekstove (tekstovi koji se čitaju prilikom bogoslužja) javljaju se nacionalni epovi:
  a) **Beowulf** – engleski ep iz 8. st.
  - govori o junaku Beowulfu koji pomaže kralju ubiti močvarno čudovište
  b) **Pjesan o Rolandu** – francuski ep iz 10. st.
  - govori o junaku Rolandu, vojskovođi kralja Karla Velikoga
  c) **Pjesan o Cidu** – španjolski ep iz 12. st.
  - govori o junaku Cidu koji je lažno oklevetan i protjeran iz domovine
  d) **Pjesan o Nibelunzima** – njemački ep iz 13. st.
  - govori o pogibiji junaka Siegfrida te o osveti njegove žene Kriemhilde

- pojava viteških romana - najpoznatiji je **Roman o Tristanu i Izoldi** (franc. ljubavni roman)

  3.) DRAMA – srednjovjekovna drama vezana je uz kršćanske blagdane – **liturgijska drama** (izvodi se u crkvama na latinskom jeziku)
  - **poluliturgijska drama** – u dramu prodiru svjetovni elementi (izvodi se ispred crkve na narodnom jeziku)

- djela nastala do 9. st. pisana su na latinskom jeziku, dok su djela nastala od 9. st. pisana na narodnim jezicima

HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- obuhvaća razdoblje od 7. st. (dolazak Hrvata na današnje područje) do 15.st.
- u tom su razdoblju Hrvati uspjeli stvoriti svoju samostalnu državu
- do 9.st. Hrvati se služe latinskim jezikom i **latinskim** pismom (1. hrv. pismo)
- u 9. st. začela se hrvatska pismenost i to zahvaljujući misionarskom radu Ćirila i Metoda (Ćiril sastavlja 1. slavensko pismo – **glagoljicu** kako bi preveo crkvene knjige na stroslavenski jezik)
- zahvaljujući njihovim učenicima glagoljica dospijeva i u Hrvatsku
- već u 12. st. u Hrvatskoj se pojavljuje **ćirilica** (bosančica)
- sredinom 14.st. Hrvati sve češće rabe latinicu i ona postaje jedinim hrvatskim pismom
- hrv. književnost srednjega vijeka bila je namijenjena potrebama crkve; a njezini pisci bili su uglavnom svećenici
- zaključak: **Hrvati su se u tom razdoblju služili trima pismima: glagoljicom, ćirilicom i latinicom, te trima jezicima: latinskim, staroslavenskim i narodnim**

- Književne vrste srednjega vijeka –

1.povijesni i pravni tekstovi

a) Baščanska ploča – "dragi kamen" hrv. književnosti, iz 1100.g.
b) Ljetopis popa Dukljanina – nastao u 12.st. na lat. jeziku; u 14.st. preveden na hrvatski
c) Vinodolski zakon - najstariji pravni dokument
d) Zapis popa Martinca – iz 1493., umetnut dio o Krbavskoj bitki

2.biblijski i liturgijski tekstovi

- najstarije hrv. tiskane knjige (inkunabule) jesu:
  a) ***Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483.g.*** (misal – knjiga molitava i pjesama)
  b) ***Brevijar po zakonu rimskoga dvora iz 1492.g.***

3.književni tekstovi

a) lirika – ***Šibenska molitva*** – pohvalna pjesma u čast Djevice Marije iz 14. st.
- ***Svit se konča*** - satirična pjesma koja kritizira nemoralan život svećenika

b) epika – ***Rumanac trojski*** – roman o Troji iz 13. st.
- ***Lucidar*** – enciklopedija srednjovj. znanja (na hrv. jezik preveden u 15.st)

c) drama – ***Muka svete Margarite*** iz 15. st.

RENESANSA U EUROPSKIM KNJIŽEVNOSTIMA

- franc. ***renaissance*** – ponovno rođenje, preporod, novi pogled na svijet
- razdoblje u europ. kulturi od kraja 14. do početka 17.st.
- nastala je na tlu Italije, a zatim se proširila na Španjolsku, Francusku, Hrvatsku, Englesku
- to je razdoblje velike želje za znanjem i umjetničkim izražavanjem
- pravi procvat doživljava u 16.st.
- umjetnost se potpuno okreće čovjeku i svjetovnim motivima (a ne religioznim)
- književnost je stvarana na narodnim jezicima
- ponovno se pojavljuju davno zaboravljeni oblici: ep, lirska pjesma, komedija, drama
- tematika: čovjeka; njegova tjelesna i duhovna snaga
- renesansni čovjek je: ***1. optimističan***
  2. kritičan prema svijetu
  3. realan
  4. aktivan (želja za znanjem)
  5. hedonist (uživa u ovozemaljskom životu)

6. homo univerzales (svestran čovjek)

- predstavnici: **Ludovico Ariosto**, **Francois Rabelais** , **Miguel de Cervantes** , **William Shakespeare**
- Ariosto, najveći tal. renesansni pisac, svojim je likovima u epu „Bijesni Orlando" dao osobine renesansnog čovjeka
- Shakespeare je u svoje djela nastojao unijeti stvarni život („Hamlet"; „Romeo i Julija")
- Rabelais u svom romanu „Gargantua i Pantagruel" zagovara novovjekovni način života
- Cervantes u svom romanu „Don Quijote" govori o mašti i zbilji

---

RENESANSA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- javlja se u 16. st.
- Hrvatska u to vrijeme doživljava gospodarski i duhovni procvat
- posebice zahvaća gradove južne Dalmacije: Šibenik, Zadar, Trogir Split, Dubrovnik i Hvar (zbog gospodarske razvijenosti i blizine Italije)
- unutrašnjost Hrvatske nije zahvatila renesanasa – turska osvajanja
- javljaju se sva tri knjiž. roda: lirika, epika i drama

lirika – javlja se ljubavna lirika
- pisci pišu po uzoru na Petrarku (o neuzvraćenoj ljubavi, o ljepoti žene)
- hrvatski petrarkisti su: **Džore Držić, Hanibal Lucić, Šiško Menčetić**
- **Ranjinin zbornik** – mladi pjesnik Nikša Ranjina sakupio je u njemu mnoge pjesme tadašnjih pjesnika (Džore Držića i Šiška Menčetića)
- javljaju se maskerate (pokladne pjesme) – Mikša Pelegrinović „Jeđupka"
- **Mavro Vetranović** pisao je misaonu i religioznu liriku ("Moja plavca")

epika – **Marko Marulić** objavljuje 1. ep na hrv. jeziku „Juditu"
- **Petar Hektorović** objavljuje putopis „Ribanje i ribarsko prigovaranje" („Ribarenje i ribarsko razgovaranje") - opisuje svoje trodnevno putovanje s dvojicom ribara od Hvara do Brača i Šolte
- **Petar Zoranić** je autor 1. hrv. romana „Planine" (kritizira hrv. pisce jer ne pišu na hrv. jeziku)
- **Brne Karnarutić** je autor 1. povijesnog epa koji govori o padu Sigeta

drama – **Marin Držić** – najpoznatiji dramatičar toga vremena
- pisao je komedije i pastorale (djelo u kojem se pojavljuju pastiri i pastirice) „Novela od Stanca", „Dundo Maroje", „Skup"
- **Hanibal Lucić** – autor 1. hrv. svjetovne drame "Robinja"

<u>značajke:</u> -razvoj književnosti na narodnom jeziku
- pojava novih književnih vrsta: putopisa, pastorale, pjesničke poslanice (pjesnici govore o svojim intimnim problemima, o aktualnim društvenim problemima)
- hrv. renesansna književnost razvija 3 teme: ljubav, domoljublje i aktualnu društvenu stvarnost

---

KLASICIZAM

- razdoblje u književnosti
- javlja se u 17.st. u Francuskoj
- naziv – od lat. riječi CLASSICI SKRIPTORES – "uzorni pisci"
- za pisce klasicizma „uzorni pisci" bili su antički pisci
- pisci klasicizma nastoje svoje djela pisati po uzoru na antičke pisce, te često teme preuzimaju iz djela slavnih antičkih pisaca (Moliere – preuzeo temu za svoju komediju „Škrtac" od Plauta)
- teoretičar Boileau [Boalo] smatra da književno djelo treba biti:

1.) moralističko (mora hvaliti vrline, a ne mane)
2.) razumno (mora se zasnivati na razumu)
3.) didaktičko (mora biti poučno)

- također smatra da tragedija mora poštovati 3 jedinstva (po uzoru na antičke pisce)
  1.) jedinstvo mjesta (radnja se mora odvijati ne jednom mjestu)
  2.) jedinstvo vremena (vrijeme radnje ne smije biti dulje od 24 sata)
  3.) jedinstvo radnje (mora postojati samo jedna radnja)

- najčešće književne vrste: komedija i tragedija
- predstavnici: Jean Racine [Žan Rasin]
  Jean - Baptiste Moliere [Žan-Batist Molijerg
  Pierre Corneille [Pjer Kornej]
  Voltaire [Volter]
  Carlo Goldoni

- u 18.st. u Francuskoj se javlja jedan građanski pokret pod nazivom – prosvjetiteljstvo književnost ima ulogu prosvjećivanja naroda

---

PROSVJETITELJSTVO U HRVATSKOJ

- obilježilo je 18. st.
- zahvatilo je sjeverni dio Hrvatske
- u Dalmaciji prosvjetiteljstvo je naišlo na slab odjek (zbog visoko razvijene kulture)
- ideje prosvjetiteljstva dolaze iz Austrije zahvaljujući caru Josipu II. koji svojim reformama naglašava potrebu obrazovanja
- u Slavoniji i Hrv. zagorju otvaraju se škole, a u većim gradovima i gimnazije
- **prosvjetitelji žele prosvijetliti narod, izdići ga iz neznanja, približiti mu knjigu**
- pisali su na hrv. jeziku
- u Slavoniji se posebno ističu **Matija Petar Katančić** i **Matija Antun Reljković**
- Reljković je u svom djelu „Satir iliti divji čovik" nastojao iskorijeniti turske navike i običaje
- Katančićev značaj je u tome što je u cjelosti preveo Bibliju na hrv. jezik (1831.)
- u Hrv. zagorju najznačajniji je **Tituš Brezovački** koji u svojim komedijama ukazuje na poroke u ljudskom društvu koje treba iskorijeniti
- u Dalmaciji su značajni **Andrija Kačić Miošić** i **Filip Grabovac**
- Miošić je u svom djelu „Razgovor ugodni naroda slovinskog" nastojao puku prenijeti važne događaje i osobe iz prošlosti Južnih Slavena
- Grabovac u svojoj zbirci „Cvit razgovora" govori o prošlosti i sadašnjosti Dalmacije
- prosvjetitelji smatraju da djelo treba biti:
  1.) istinito i korisno
  2.) mora biti poučno i pružiti čitatelju određeno znanje važno za život
  3.) moralno – mora hvaliti vrline, a ne mane

- Književni rodovi i vrste -

- **epika** – najvažnijia (i to u stihovima)
- najvažnije epske vrste: 1.) pučko - prosvjetiteljski ep (Reljković, Grabovac)
  2.) povijesni ep (Kačić Miošić)
  3.) religiozni ep (Antun Kanižlić "Sveta Rožalija")
- **lirika** – manje zastupljena (najvažnija zbirka „Jesenski plodovi")
- **drama** – prevode se strani pisci (Moliere)
  - najznačajniji dramski pisac – Tituš Brezovački

ROMANTIZAM

- romantizam – obuhvaća razdoblje od kraja 18.st. do prve polovice 19. st.
- vrhunac doživljava između 1800. i 1830.
- naziv – roman/romantičan
- javlja se u vrijeme velikih društvenih i povijesnih promjena: propadanje feudalizma i jačanja građanske klase
- te promjene utjecale su i na životni nazor tadašnjeg čovjeka jer nisu donijele ono očekivano – slobodu, bratstvo i jednakost
- u tadašnjem čovjeku javlja se razočaranje, pesimizam i klonuće
- nositelj romantičarskog pokreta bila je građanska klasa, premda je u redovima romantičara bio i znatan broj plemića

- KNJIŽEVNA TEMATIKA ROMANTIZMA -

1. intimna tematika (Goethe, Lamartine)
2. nacionalno-povijesna (Hugo)
3. pejzažna tematika (Byron, Wordsworth)
4. mistična tematika (Poe)

- ZNAČAJKE ROMANTIZMA –

1. odbacivanje klasicizma
2. isticanje osjećaja
3. štovanje prirode
4. razočarenje i pesimizam ("svjetska bol")
5. zanimanje za povijest
6. važna je originalnost

HRVATSKI NARODNI PREPOROD (hrvatski romantizam)

- književno razdoblje od 1830. do 1860.
- <u>ilirizam</u> – razdoblje od 1830. do 1843.
- razdoblje buđenja nacionalne svijesti u Hrvata
- dugogodišnji pritisak Mađara na hrv. nacionalnost uvjetovalo je jačanje nacionalne svijesti kod Hrvata
- pokret su započeli mladi intelektualci na čelu s Ljudevitom Gajem
- pokretu daje ime ***„ilirizam"*** – smatra da svi Južni Slaveni potječu od Ilira
- **<u>cilj pokreta</u>**: ujediniti sve Južne Slavene
- da bi se to ostvarilo, trebalo je stvoriti jedinstven jezik i pravopis
- **1830**. Gaj izdaje **„Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja"** (pravopis u kojem se zalaže da svaki glas ima svoj znak, uvodi nova slova-č,ž,š)
- **1835.** Gaj izdaje **„Novine Horvatske"** s literarnim prilogom **„Danica"**
- **1842.** Stanko Vraz pokreće časopis **"Kolo"**

<u>*značaj ilirskog pokreta</u>*: *1. stvoren je jedinstven hrv. književni jezik
2. stvoren je jedinstven pravopis

<u>Najvažniji predstavnici:</u>

LIRIKA – veliku važnost imaju domoljubne pjesme:
a) budnice - pjesme koje bude nacionalnu svijest u Hrvata
b) davorije - slične budnicama, pozivaju na borbu, ime dobile po slavenskom bogu rata – Davoru)
- Antun Mihanović *„Horvatska domovina"* – najljepša budnica (1835.)

- **Pavao Štoos** *„Kip domovine vu početki leta 1831."*
- osim domoljubne poezije piše se i ljubavna poezija – **Stanko Vraz**, **Petar Preradović**

EPIKA – Ivan Mažuranić *„Smrt Smail-age Čengića"* – najvažnje epsko ostvarenje

DRAMA – Ivan Kukuljević Sakcinski *„Juran i Sofija"* – 1. drama u novijoj hrv. književnosti

DISKURZIVNI KNJIŽ. OBLICI – Matija Mažuranić *„Pogled u Bosnu"* (putopis)

EUROPSKI REALIZAM

- lat. **realis** – realno, stvarno, istinito
- razdoblje od 1830. do 1870.
- javlja se u vrijeme procvata društvenih i prirodnih znanosti te tehničkih otkrića (parni stroj, željeznica, telegraf)
- uvode se likovi iz svakidašnjeg života: plemiće, prostitutke, pijance, kriminalce
- pisci opisuju i kritiziraju trenutačno političko, kulturno i društveno stanje
- na ponašanje likova utječe njihov socijalni položaj i osobit način razmišljanja – socijalno-psihološka motivacija
- **Francuska:** Honore de Balzac [Onore de Balzak] i Gustave Flaubert [Gistav Flober]
- **Rusija:** N. V. Gogolj, Ivan Sergejevič Turgenjev, L N.Tolstoj, F. M.Dostojevski

*realizam u Rusiji možemo podijeliti u tri faze:

1.) rani realizam (pod utjecajem romantizma) – Gogolj
2.) razvijeni realizam (opisuju se socijalni i psihološki problemi) – Turgenjev
3.) visoki realizam (pripovjedač ulazi u junakov unutarnji svijet) – Dostojevski, Tolstoj

- **Engleska:** Charles Dickens
- **karakteristike realizma:**
  1. ISTINITOST
  2. OBJEKTIVNOST
  3. DETALJAN OPIS AMBIJENTA
  4. OPŠIRNOST
  5. OPIS POJAVA IZ SVAKODNEVNOG ŽIVOTA
  6. SOCIJALNO-PSIHOLOŠKA MOTIVACIJA
  7. KNJIŽEVNE METODE: opisivanje, pripovijedanje, dijalog, unutarnji monolog
  8. KNJIŽEVNE VRSTE: roman i novela

- Razlike između romantizma i realizma –

romantizam	**realizam**
- bijeg iz stvarnosti (uz pomoć mašte)	- opis stvarnosti
- uljepšavanje života	- prikaz života bez uljepšavanja
- čovjek je izoliran od društva	- čovjek je dio društva
- opis pejzaža i osjećaja	- opis svakodnevnog života
- subjektivnost	- objektivnost
- dominira lirika	- dominira epika (osobito roman)

- **NATURALIZAM** (lat. naturalis- prirodan) – pravac u književnosti
- trajanje: 1870. – 1890.
- utjecaj Hippolytea Tainea: čovjek je određen naslijeđem, sredinom i trenutkom
- nastoji prikazati i one najružnije strane društva: nastranost, zločin, izopačenost
- začetnik: Emile Zola (romani: „Therese Raquin", „Germinal")

PROTOREALIZAM

- razdoblje u književnosti od 1860. do 1881.g. (od ilirizma ka realizmu)
- naziva se još i Šenoino doba (najznačajniji književnik toga razdoblja)

- to je razdoblje bez većih literarnih ostvarenja
- nakon ukidanja Bahovog apsolutizma (1860.g.) dolazi do stvaranja novih političkih stranaka: narodnjačke, unionističke, pravaške
- veliku ulogu u prosvjećivanju naroda imala je Narodna stranka, a narodnjak i biskup Josip Juraj Strossmayer zaslužan je za osnivanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1876.) i Zagrebačkog sveučilišta (1874.)
- Šenoa je svojim pripovijetkama „Prosjak Luka", „Prijan Lovro", „Branka" otvorio put ka hrv. realizmu
- najčešće teme u Šenoinim djelima su: 1. školovanje siromašne seoske djece
  2. odnos sela i grada
  3. propadanje plemstva,
  4. jačanje građanske klase
- te će se teme kasnije razraditi u razdoblju hrv. realizma
- 1874. Šenoa počinje uređivati časopis "Vijenac"
- predstavnici: August Šenoa, Mirko Bogović, Luka Botić, Franjo Ciraki, Josip Eugen Tomić

HRVATSKI REALIZAM

- obuhvaća razdoblje od **1881. do 1892./1895**. – **zag. studenti zapalili mađ. zastavu**
  / /
  umro A. Šenoa Matoš izdao novelu "Moć savjesti"

- lat. realis – stvarno, istinito, realno
- 80- tih god. 19.st. položaj Hrvatske u sastavu Austro-Ugarske postaje sve teži
- Hrvatska ekonomski propada, politički je razjedinjena (dolazi do sukoba između hrv. stranaka)
- 1883. na hrv. bansko prijestolje dolazi Khuen Hedervary (vladao do 1903.g)
- za vrijeme njegove vladavine provodi se mađarizacija
- završetak realizma: 1895.- zagreb. studenti javno na trgu zapalili mađ. zastavu u znak protesta
- pisci smatraju da u knjiž. stvaralaštvu nema uljepšavanja ni idealiziranja (zamjerka Šenoi)
- dužnost pisca je da se kritički odnosi prema društvu

- KARAKTERISTIKE REALIZMA -

1. pisci su politički i društveno angažirani (Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski i Silvije Strahimir Kranjčević bili su uključeni u rad Hrv. stranke prava)
2. pisci opisuju kraj iz kojeg potječu - regionalizam
Slavonija - **Josip Kozarac** (u „Teni" opisuje Vrbanju)
Josip Eugen Tomić (u romanu „Opančareva kći" opisuje Požegu u 19.st)
Primorje i Istra **- Vjenceslav Novak** (u romanu „Posljednji Stipančići" opisuje propast patricijske obitelji u Senju)
Eugen Kumičić (u romanu „Začuđeni svatovi" iznosi sliku života u Istri)
Zagorje **– Ante Kovačić** (u romanu „U registraturi" govori o raslojavanju sela)
K.Š. Đalski („Ugledni i plemeniti Cintek")

3. u djela se unose autobiografski elementi („U registraturi")
4. u djela se unose romantičarski elementi („U registraturi", „Opančareva kći")
5. književne vrste: roman pripovijetka, novela

- TEMATIKA REALIZMA -

1. **odnos sela i grada** (A. Kovačić "U registraturi")
2. **propadanje plemstva** (K.Š. Đalski "Ugledni i pl. Cintek")
3. **život intelektualaca** (K.Š.Gjalski „U noći")
4. **socijalni problemi (**V. Novak „Iz velegradskog podzemlja", „Posljednji Stipančići", J. Kozarac „Tena")

- **Časopisi:** *Vijenac* (uređuje ga Fran Folnegović)
Hrvatska vila (A. Harambašić)
Balkan
Nada (sarajevski časopis, okupljao je književnike Zagreba, Sarajeva i Beograda;uređuje ga S.S.Kranjčević)

MODERNIZAM

- modernizam – nešto novo, moderno
- razdoblje u književnost s kraja 19. st.
- modernisti smatraju da je cilj umjetnosti ostvarenje ljepote – to se postiže savršenim pjesničkim oblikom, tj. sonetom.
- Charles Baudelaire je svojom zbirkom "Cvjetovi zla" objavljenom 1857. udario temelje modernizmu
- 1860. u Francuskoj se javio pjesnički pokret - PARNASOVSTVO (Parnas – gora u Grčkoj, sjedište Apolona i muza)
- obuhvaća razdoblje od 1860. do 1866. g.
- 1866. g. izdaju zbirku "Suvremeni Parnas"
- vođa pokreta: Charles-Marie Leconte de Lisle [Šarl Mari Lekont de Lil]
  - značajke parnasovskog pjesništva:
    1. pjesma mora biti oslobođena pjesnikove osjećajnosti
    2. forma pjesme mora biti savršena (sonet)
    3. pjesnik mora izbjegavati suvremenu tematiku
    4. umjetnost mora služiti jedino umjetnosti (larpurlartizam)

  - oko 1885. g. u Francuskoj se javlja novi pjesnički pokret – SIMBOLIZAM
  - značajke simbolističkog pjesništva:
    1. pri opisivanju služi se simbolima
    2. mora biti sugestivno (poticajno)
    3. ne smije biti razumljivo (čitatelj sam mora odgonetnuti simbole)
    4. muzikalnost stiha
  - najznačajniji simbolisti: Paul Verlaine [Pol Verlen], Stephane Mallarme [Stefan Malarme], Arthur Rimbaud [Artir Rembo]
  - ostali predstavnici: Norveška – Henrik Ibsen
    Rusija – Anton Pavlovič Čehov, Aleksandar Aleksandrovič Blok
    Njemačka – Rainer Maria Rilke

HRVATSKA MODERNA

- obuhvaća razdoblje od 1892. / 1895.g. do 1914. / 1916.g.
- hrv. modernu dijelimo na 2 razdoblja:

1.) 1897.- 1903.

- hrv. pisci se upoznaju s novim europskim pravcima
- sukob mladih i starih književnika (ne prihvaćaju novu književnost)
- vezana je uz događaj koji se zbio 1895. kada su zg. studenti zapalili mađ. zastavu (zabranjeno im je daljnje školovanje u Zg. te odlaze na studij u Beč, Prag, Graz)
- mladi (modernisti) zahtijevaju potpunu slobodu u umjetničkom stvaranju
- to je razdoblje bez većih literarnih ostvarenja
- **1900.g.-** objavljene dvije pjesničke zbirke: V. Nazor "Slavenske legende" i Milan Begović "Boccadoro"

2.) 1903. – 1916.

- ostvarena su najbolja lirska, prozna i dramska djela
- **1909.g.** - najplodnija god. hrv. moderne
- središnje mjesto u pripada **A. G. Matošu**

- <u>ostali pjesnici</u>: Vladimir Vidrić, Vladimir Nazor, Fran Galović, Dragutin Domjanić, Janko Polić Kamov
- razvoj dijalektalnog pjesništva – ***D. Domjanić i F. Galović*** – kajkavsko narječje
V. Nazor – čakavsko narječje
- u proznom stvaralaštvu pisci opisuju kraj iz kojeg potječu:
A.G. Matoš *– Zagreb i okolica*
Ivan Kozarac *– Slavonija*
Dinko Šimunović *– Dalmatinska zagora*
- glavni junaci proznih djela su intelektualci koji se ne snalaze u svakodnevnom životu (***Janko Leskovar*** „Misao na vječnost"; ***Milutin Cihlar Nehajev*** „Bijeg")
- u dramskom stvralaštvu ističu se: ***Ivo Vojnović , Josip Kosor i Milan Begović***
- dolazi do ispreplitanja stilova: 1.) impresionistički (dominantni stil u pjesništvu)
2.) simbolistički (A.G. Matoš)
3.) ekspresionistički (Galović, Kamov)

- 1914.g. objavljena je zbirka **„Hrvatska mlada lirika"** u kojoj su objavljene pjesme Ive Andrića, Kamova, Galovića, Tina Ujevića ...

MODERNISTIČKI POKRETI (svjetska književnost)

<u>**I. razdoblje** (1914.- 1929.)</u>
- javljaju se mnogi pokreti koji će obilježiti europsku i svjetsku književnost

1.EKSPRESIONIZAM (fr.expression – izričaj, izraz)
- javlja se 1910. g. u Njemačkoj
- značajke: a) pisci izražavaju svoje unutarnje stanje
b) teme: osamljenost, smrt, strah, pobuna
c) dominiraju lirika i drama
d) stil pisanja: slobodan stih, škrtost u izrazu, česta uporaba glagola
- 1911.g. počinje izlaziti časopis **"DER STURM"**
- predstavnici: **Georg Trakl** [Georg], **Gottfrid Benn**

2. FUTURIZAM (lat. futurus – budući)
- javlja se 1909. u Italiji i Rusiji
- značajke: negiranje tradicije, buntovnost, veličanje nacionalne snage, rata; slave brzinu, strojeve
- predstavnici: **Filippo Marinetti** (Italija) i **Vladimir Majakovski** (Rusija)

3. DADAIZAM (značenje riječi DADA povezuje se s dječjim tepanjem)
- javlja se u Zurichu 1916.g.
- negira društvo i njegove običaje, tradiciju i umjetnost
- gl. predstavnik: **Tristan Tzara** [Dzara]

4. NADREALIZAM (iznad realnog)
- javlja se 1920.g. u Francuskoj
- značajke: spontanost u izrazu, automatsko iznošenje misli
- gl. predstavnik: **Andre Breton**

5. IMAŽINIZAM (fr. image– slika)
- javlja se u Engleskoj (1909.) i Rusiji (1919.)
- gl. predstavnik u Rusiji: **Sergej Jesenjin**; u Engleskoj: **Ezra Pound**
- pisci zahtijevaju potpunu slobodu pri izboru teme, izbjegavaju sve nejasno i mistično, pišu jednostavnim stilom

6. SOCIJALISTIČKI REALIZAM
- javlja se u Rusiji oko 1917.g.; začetnik – **Maksim Gorki**

- teme su iz svakodnevnog života
- svrha pravca: stvaranje umjetničkih djela koja će odgojno djelovati na "narodne mase"

7. EGZISTENCIJALIZAM (fr.existence – postojanje)
- javlja se u Njemačko i Francuskoj poslije 1. svj. rata
- temelji se na filozofiji egzistencije (čovjek sam mora osmisliti svoju egzistenciju)
- glavni predstavnik: Jean- Paul Sartre [Žan-Pol Sartr]

8. MODERNO PJESNŠTVO
- pjesme su prepune simbola, skrivenih značenja i pesimizma
- **predstavnici:** Reiner Maria Rilke, Sergej Jesenjin, Pablo Neruda Federico Garcia Lorca

9. MODERNA PROZA - napušta sve tradicionalno
- prikazuje se unutarnji psihički život likova (unutarnji monolog)
- predstavnici: **Virginija Woolf** [Vulf], **Marsel Proust** [Prust], **James Joyce** [Džejms Džojs], **Thomas Mann**

10. MODERNA DRAMA – izbjegava se tradicionalni dramski zaplet
- najznačajniji pisac: Luigi Pirandello [Luiđi]
- osnovna tematika njegovih drama: besmislenost života

HRVATSKI EKSPRESIONIZAM
(1914. – 1929.)

- smrću A.G.Matoša 1914. završava razdoblje hrv. moderne
- mladi pisci u sljedeće dvije godine bavit će se istom tematikom kao i Matoš-

opisom pejzaža (1914. izlazi zbirka pjesama „Hrvatska mlada lirika" u kojoj svoje pjesme objavljuju: Ivo Andrić, Fran Galović, Ljubo Wiesner, Tin Ujević...)
- tek krajem 1916. Ulderiko Donadini u svom časopisu ***„Kokot"*** govori o ekspresionizmu
- novinu koju je u književnost uveo Donadini, nastavio je Antun Branko Šimić
- krajem 1917. izdaje čas. ***„Vijavica"*** u kojem se otvoreno zalaže za ekspresionizam
- smatra da je umjetnost <u>„ekspresija umjetnikovih osjećaja"</u>
- po njemu umjetnik iskazuje svoj doživljaj svijeta i života onako kako ga on vidi i doživljava
- 1919. izdaje časopis ***„Juriš"***
- 1920. izdaje zbirku ***„Preobražnja"***
- u ranom stvaralaštvu M. Krleže također uočavamo karakteristike ekspresionizma (1918.-1926.)
- u tom su razdoblju nastale drame: „Kraljevo", „Vučjak"; „U logoru"; te zbirke „Hrvatski bog Mars" i „Simfonije"
- 1919. M. Krleža i August Cesarec uređuju časopis ***„Plamen"***
- od 1924. do 1927. M Krleža uređuje časopis ***„Književna kritika"***
- ostali predstavnici: Ivo Andrić („Ex Ponto", „Nemiri") i August Cesarec
- <u>***karakteristike ekspresionizma***</u>: **1. slobodan stih**
  2. odsustvo interpunkcije
  3. česta uporaba glagola
  4. škrtost u izrazu
  5. važnost boja
  6. motivi: strah, pobuna bolest, smrt, očaj
  7. važnost grafičkog izgleda pjesme

SVJETSKA KNJIŽEVNOST OD 1929. DO 1952.

- nestaju pravci s početka stoljeća

<u>***Lirika***</u>

- pišu se uglavnom misaone pjesme
- pjesnici: ***Federico Garcia Lorca, Pablo Neruda, Jacques Prevert [Žak Prever]***

Epika

- roman - najzastupljenija prozna vrsta
- pišu se moderni romani u kojima fabula više nije dominantna
- vrste romana:
  - a) *roman toka svijesti* - prati sve što se događa u svijesti likova
  - b) *roman- esej* - unosi se znanstvena problematika
- pisci se sve više okreću psihičkom životu svojih likova (iznose njihove misli, razmišljanja)
- tematika modernog romana:

1.) otuđenost modernog čovjeka - gl. likovi su načitani pojedinci koji se ne snalaze u svijetu koji ih okružuje (Camus, *Stranac*)
2.) sukob između pojedinca i vlasti (M. Selimović, *Derviš i smrt*)
3.) strah od budućnosti (Sartre *"Mučnina")*

*pisci: ***Marcel Proust***, ***James Joyce***, **Virginija *Woolf*** - začetnica romana toka svijesti, ***Albert Camus***, ***E. Hemingway***

Drama

- i u dramskoj književnosti dolazi do promjena
- stvara se moderna drama (antidrama, antikomad, kazalište apsurda) u kojoj nema nikakve radnje

- obilježja antidrame:

1.) nema fabule
2.) nema zapleta
3.) ništa se ne događa
4.) likovi su prikazani kao klaunovi ili marionete
5.) likovi su pasivni
6.) vode se besmisleni razgovori

- time se želi naglasiti besmislenost života, otuđenost modernog čovjeka, odsustvo komunikacije
- glavni predstavnici antidrame su:

Samuel Backett [Semjuel Beket] „U očekivanju Godota"
Eugene Ionesco [Ežen Jonesko] "Ćelava pjevačica", "Stolice"

- javlja se **epsko kazalište** – kazalište u kojem se pripovijeda neka priča i od gledatelja se očekuje da bude aktivan – začetnik: ***Bertolt Brecht*** *[Bertol Breht]*

Epsko kazalište – karakteristike:
- želi poučavati, utjecati na društvenu svijest
- odbacuje tradicionalnu dramsku strukturu i uvodi epske scene
- nema činova
- opširne didaskalije na početku svake scene
- dramska zbivanja popraćena su songovima, transparentima, parolama
- cilj je angažirati gledatelje, potaknuti ga na razmišljanje

---

RAZDOBLJE U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI OD 1929. DO 1952.

- razdoblje socijalno-psihološkog realizma
- književnost se razvijala u vrlo složenim prilikama (II. svj. rat, socijalne krize)
- smrću U. Donadinija i A.B. Šimića gasi se pokret ekspresionizma
- pisci se ponovo vraćaju realizmu (razlozi – politička i gosp. kriza, te soc.problemi)
- 1928.g. lijevo orijentirana hrv. inteligencija želi stvoriti tzv. *socijalnu literaturu*, odnosno književnost koja će se baviti socijalnom tematikom
- Stevan Galogaža i nekolicina ljudi okupljaju se oko čas. **„Kritika"**
- traže da književnost rješava društveno - političke probleme zanemarujući pritom umjetničku stranu književnosti – da

ima utilitarnu zadaću (korisnu)
- ideje utilitarne književnosti propagirali su časopisi: ***„Književnik", „Literatura", „Kultura" i „Izraz"***
- tome se suprotstavio M. Krleža, također ljevičar, jer smatra da je književnost umjetnost, a ne sredstvo socijalnopolitičke borbe *(„sukob na knjiž. ljevici")*
- početak njegova otpora započinje s ***Predgovorom podravskim motivima Krste Hegedušića*** (predgovor je napisao za mapu Hegedušićevih grafičkih crteža)
- pored soc. problema, glavna tema proznih djela je i opis psihičkog života likova
- pisci se zalažu za slobodu u umjetničkom stvaranju
- u hrv. književnosti toga 30-tih i 40-tih g. očituje se nekoliko tipova proze:
  1.) realistično – humoristička (S. Kolar)
  2.) psihološko – realistička (M. Begović)
  3.) kritičko – realistička (A. Cesarec)
  4.) esejističko – filizofska (M. Krleža)

- romanopisci i pripovjedači u svoja djela unose zavičajni ambijent i zavičajni govor (***Krleža*** – Zagreb, ***I.G. Kovačić*** – Gorski kotar, ***S. Kolar*** – moslavačku sredinu)

- u pjesništvu se javljaju: ***1.) intimni motivi – Ujević, Cesarić, Tadijanović***
  2.) socijalni motivi – Cesarić, Nikola Šop
  3.) religiozni motivi – Nikola Šop, Đuro Sudeta
  4.) pejzažni motivi – Tadijanović., Cesarić
  5.) misaoni motivi – Ujević, Cesarić
- procvat dijalektalne lirike :
  - čakavski pjesnici: ***Mate Balota*** *(„Dragi kamen") i* ***Drago Gervais*** *(„Čakavski* stihovi")
  - kajkavski pjesnici: ***I.G. Kovačić*** *(„Ognji i rože") i* ***Nikola Pavić*** *(„Popevke")*

DRUGA MODERNA

- razdoblje u književnosti od 1952. do 1969. g.
- naziv „druga moderna"- zbog sličnosti s modernom iz razdoblja od 1892. do 1914. (mnoštvo stilova, usmjerenost na europsku i svjetsku književnost)
- prijelomna godina u poslijeratnom razdoblju je 1952.g.
- dolazi novi naraštaj pisaca rođenih između 1920. i 1930. koji su hrv. književnost doveli do preporoda (književnost je od 1945. do 1952. bila vezana za politiku)
- počeli su se okupljati oko čas. „KRUGOVI " koji je pokrenut 1952.g. (urednik Vlatko Pavletić)
- poetiku „krugovaša" najbolje izražava krilatica V. Pavletića – *„Neka bude život."*
- „krugovaši": ☺ žele slobodu u umjetničkom stvaranju
  ☺ ne prihvaćaju nikakve konvencije ni pravila
  ☺ ne prekidaju s književnom tradicijom (uzori: Matoš, Šimić, Ujević)
  ☺ otvaraju se prema europskoj i svjetskoj književnosti

- u razdoblju "krugovaša" (1952.-1958.) najzastupljenije je pjesništvo
- poezija "krugovaša" govori o htijenjima i željama, te o problemima našeg čovjeka (u poeziju prodire govor ulice - slang)
- pjesnici: Jure Kaštelan, Vesna Parun, Josip Pupačić, Slavko Mihalić, Ivan Slamnig, Vesna Krmpotić, Slavko Mađer, Nikola Miličević, Mak Dizdar,
- u razdoblju 50-ih i 60-ih god. svoje zbirke pjesama objavljuju istaknuti pjesnici poput : Ujevića, Cesarića i Tadijanovića
- najzastupljenije prozne vrste su novela i roman
- najčešće teme su: ratna problematika te opis psihičkog života intelektualaca
- pisci: Vjekoslav Kaleb (*Divota prašine*), Vladan Desnica (*Proljeća Ivana Galeba*), Petar Šegedin (*Djeca božja*), Mirko Božić (*Kurlani*), Slobodan Novak (*Mirisi, zlato i tamjan),* Ranko Marinković (*Ruke, Glorija, Kiklop)*

- godine 1961. počinje izlaziti novi čas. „RAZLOG" (izlazi do 1968.; književnici - razlogovci)

- <u>časopis je promicao poeziju i kritiku</u>
- razdoblje "razlogovaca" traje od 1961. - 1968.g.
- „razlogovaci" su: Danijel Dragojević, Dubravko Horvatić, Zvonimir Majdak, Ante Stamać
- na poeziju "razlogovaca" velik utjecaj imala je filozofija egzistencijalizma
- <u>tematika</u>: egzistencijalni problemi, beznađe, urbani život
- proza je slabije zastupljena
- stariji pisci u tom razdoblju stvaraju svoja velika djela: R. Marinković „Kiklop", S. Novak „Mirisi, zlato i tamjan", M. Krleža „Zastave"
- ostali časopisi: Književnik" (1959.-1961.), „Umjetnost riječi" (1957. – izlazi i danas)

SUVREMENA KNJIŽEVNOST (postmodernizam)
(1970. – 1990.)

- hrv. književnost postmodernizma oblikovala se u ozračju velikih društvenih i političkih promjena.
- početkom 70-ih dolazi do krize u socijalističkom sustavu – reformističke partijske snage zahtijevale su veću ekonomsku i političku samostalnost Hrvatske
- masovni pokret "Hrvatsko proljeće" (1971.) završio je porazom
- taj poraz je označio početak progona i šikaniranja mnogih hrv. intelektualaca
- nastupila su "olovna vremena" – sastavljale su se liste nepoćudnih autora, dok je izražavanje patriotskih osjećaja bilo zabranjeno
- smrt Josipa Broza Tita (1980.) označila je početak kraja Jugoslavije
- kriza je dosegla vrhunac krajem 80-ih – dolazi do rušenja komunističkog sustava u Europi
- to se dogodilo i u Hrvatskoj – u svibnju 1990. održani su prvi slobodni izbori nakon II svj. rata
- u razdoblju postmodernizma ne postoji jedan određeni stil (dolazi do miješanja stilova)
- početkom 70-ih na hrv. liter. scenu dolazi generacija pisaca tzv. <u>***fantastičari***</u>
- okreću se iracionalnom, bizarnom i okultnom (nadnaravnom)
- **u početku su pisali novele, a kasnije i romane (*P. Pavličić, G. Tribuson*)**
- početkom 70-ih nastupa zlatno doba „<u>*proze u trapericama*</u>" ili „<u>*jeans proze*</u>" (kao predložak za takvu vrstu proze poslužio je Salingerov roman „Lovac u žitu")
- **„<u>*prozu u trapericama*</u>"** karakerizira lik buntovnog mladića (koji je i pripo-vjedač) koji se ne uklapa u duštvenu sredinu, on pripada manjoj grupi, "klapi", s kojom dijeli sve, od svjetonazora i ideala, do kulture i žargona (*A. Šoljan „Kratki izlet", Zvonimir Majdak „Kužiš, stari moj", I. Slamnig „Bolja polovica hrabrosti")*
- krajem 70-ih pisci se ponovno vraćaju stvarnosti (odnos pojedinca prema vlasti)
- procvat doživljavaju tipovi romani poput: avanturističkog, kriminalist., horror
- procvat doživljavaju i neke zaboravljene vrste romana: povijesni i obiteljsko-genealoški (*I. Aralica „Psi u trgovištu", N. Fabrio „Vježbanje života)*
- javlja se i tip romana tzv**. <u>*žensko pismo*</u>** (predočavanje svijeta očima žene; *Irena Vrkljan, Vesna Krmpotić, Dubravka Ugrešić*)
- za <u>poeziju</u> toga vremena karakterističan je povratak vezanom stihu i tradicionalnim oblicima (sonet), teži se prema jednostavnosti i jasnoći izraza (*Luko Paljetak*, *Ante Stamać, Branimir Bošnjak*)
- i <u>dramska književnost j</u>e u znaku različitih dram. modela
- početkom 70-ih Brešan je svojom dramom "Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja" najavio novi tip drame koja se temelji na intertekstualnosti („posuđivanje" tuđih zapleta)